

Andrzej F. Dziuba

"Prawo wobec moralności : Antonia Rosminiego koncepcja filozofii prawa", Krzysztof Wroczyński, Lublin 2008 : [recenzja]

Studia Theologica Varsaviensia 47/1, 156-159

2009

Artykuł został opracowany do udostępnienia w internecie przez Muzeum Historii Polski w ramach prac podejmowanych na rzecz zapewnienia otwartego, powszechnego i trwałego dostępu do polskiego dorobku naukowego i kulturalnego. Artykuł jest umieszczony w kolekcji cyfrowej bazhum.muzhp.pl, gromadzącej zawartość polskich czasopism humanistycznych i społecznych.

Tekst jest udostępniony do wykorzystania w ramach dozwolonego użytku.

Krzysztof Wroczyński, *Prawo wobec moralności. Antonia Rosminiego koncepcja filozofii prawa*, Wydawnictwo KUL, Lublin 2008, ss. 291.

W galerii wielu nazwisk i autorytetów obecnych w dziejach Kościoła powszechnego jawi się wielkie bogactwo. W tym kontekście także w teologii moralnej można odnotować postacie, które przez swoją działalność i dorobek naukowy mniej lub bardziej identyfikują się z tą dyscypliną, a zwłaszcza z żywym świadectwem wiary i przepowiadanego orędzia Jezusa Chrystusa. Wśród licznych autorów prac w zakresie tej problematyki można zauważyć wielu prawników i moralistów, który okazali się bardziej interdyscyplinarni.

Do takich należy z pewnością Antonio Rosmini-Serbatì – włoski kapłan, pisarz, działacz społeczno-polityczny, moralista, publicysta, intelektualista i filozof. Postać ta jest godna przypomnienia i zarazem dalszej naukowej refleksji, choćby w kontekście ogłoszenia dekretu o heroiczności jego cnót (to już bliska droga ku beatyfikacji) oraz przywołania go imiennie przez Ojca świętego Jana Pawła II w encyklice „Fides et ratio”: „znakomite przykłady pewnego typu refleksji filozoficznej, która wiele zyskała dzięki konfrontacji z prawdami wiary” (nr 74). Jest to niezwykła rekomendacja, aby bardziej twórczo zając się tym filozofem prawa, mimo iż w swej drodze życiowej doświadczył licznych problemów, także w rozeznaniu Kościoła.

Wspominany kilkakrotnie Krzysztof Wroczyński opublikował obszerną pracę poświęconą koncepcji filozofii prawa u Antonia Rosminiego. Autor jest pracownikiem naukowym Katolickiego Uniwersytetu Lubelskiego Jan Pawła II. Autorem wielu artykułów i haseł poświęconych filozofii prawa, etyce, metafizyce, filozofii włoskiej i zagadnieniom społeczno-kulturowym.

Bogactwo nazwisk i środowisk reprezentowanych przez autorów poszczególnych tekstów gwarantuje szerokie spektrum zainteresowań myślą A. Rosminiego. Wydaje się, iż refleksja ta przekłada się także na jej jakość. Zatem zaproponowane teksty są znamionami odpowiedzialnych badań i pewnym owocem prowadzonego studium.

Po spisie treści w języku polskim (s. 5-7) i włoskim (s. 9-11), uwagach redakcji (s. 13-14), wykazie skrótów (s. 15) zamieszczono wprowadzenie (s. 17-29).

Część pierwsza ukazuje tło historyczne i filozoficzny program A. Rosminiego Serbatiego (s. 31-88). To ukazanie curriculum vitae oraz specyfiki twórczości i oddziaływania jego doktryny. W ramach wprowadzenia do jego filozofii prawa ukazano najpierw motywy napisania traktatu i jego miejsca w całości doktryny. Tutaj widać jego stosunek do ówczesnych doktryn prawa naturalnego. Jednocześnie ukazano zaproponowany podział filozofii prawa oraz struktur i zasięg tematyczny traktatu o prawie.

„Prawo moralne i filozoficzny <<System prawa moralnego>>” to tytuł drugiej części prezentowanego studium (s. 89-140). Ukazano źródło i istotę prawa moralnego – etyki. Zdaniem autora rozprawa „System moralny” jest dobrym wstępem do rosminiańskiej filozofii prawa.

Część trzecia nosi tytuł: „Istota prawa i jego związek z moralnością (s. 141-181). Ukazano najpierw istotę prawa i jego relacje do obowiązku. Z kolei przeanalizowano zasady wyprowadzania prawa.

„Prawa podmiotowe człowieka” ukazano w kolejnym rozdziale (s. 183-264). Najpierw wyróżniono indywidualne prawa przyrodzone człowieka i prawa nabyte. W tym kontekście staje kwestia negacji i obrony przyrodzonych praw naturalnych. Trzeba tutaj pytać się także o prawa człowieka w ogólnej klasyfikacji prawa i ich zasięg treściowy. Wreszcie ukazano także stosunek Rosminiego do filozofii św. Tomasza z Akwinu.

Pracę zamyka zakończenie w języku polskim (s. 265-269) i włoskim (s. 271-273). bibliografia (s. 275-285) i indeks osób (s. 287-291). Jak zaznacza sam autor: „Zamieszczona na końcu bibliografia jest oczywiście dość wybiórcza. W języku włoskim istnieje ogromna literatura poświęcona Rossiniemu, licząca co najmniej kilkanaście tysięcy pozycji” (s. 27-28)

Wybitny włoski filozof prawa ukazany został bardzo twórczo w obu prezentowanych publikacjach. Obok bezpośredniego ukazania jego filozofii prawa wybrzmiało szerzej jego szerokie nauczanie, które okazało się wręcz profetycznym. Może dlatego nie znalazło za jego życia należnego rozeznania i uznania, a wręcz przeciwnie trudności. Jego postawa eklezyjalna okazała się jednak w dłuższej perspektywie ze wszech miar słuszną.

Przede wszystkim jednak jego nauczanie stało się ważnym i zarazem twórczym elementem wchodzenia Kościoła w czasy jemu współczesne, a w znacznym stopniu także i w dalszą przyszłość. Okazał się, niestety dopiero z perspektywy czasu, godnym uwagi prorokiem filozofii prawa. W badaniach naukowych zauważa się, że „poglądy Rosminiego na moralność i istotę prawa również nie dają się wyizolować z całości jego filozoficznej doktryny, nawet są z nią integralnie związane” (s. 19).

Autor rozprawy w zakończeniu zauważa, że „w świetle rozważań sam problem można by sprowadzić do czterech wątków: po pierwsze, problemu związku prawa i moralności, po drugie, problemu realizmu koncepcji, po trzecie, problemu możliwości, treści i zakresu tzw. filozofii chrześcijańskiej, oraz po czwarte, problemy na poły metodologiczne, a mianowicie perspektywy rozumienia bytu i poznania oraz uzasadnienia na terenie realistycznej filozofii, którą Rosmini nazywa <<vera>> lub <<sana filosofia>>” (s. 265). Wydaje się, że prezentowana książka jest w tym zakresie pewną próbą odpowiedzi na te uwagi.

Wielopłaszczyznowość posługi oraz pisarstwa Antonio Rosminiego jest ważnym wkładem w rozwój doktryny prawnej i etyczno-moralnej Kościoła. Jego

przemyslenia w pełni zweryfikowała przyszłość, dla której okazał się godnym uwagi nie tylko uczonym, ale przede wszystkim czytelnym świadkiem Ewangelii. To ostatnie stało się chyba podstawowym argumentem w jego procesie beatyfikacyjnym, który już osiągnął tak pozytywne etapy. „Antonio Rosmini był filozofem par excellence chrześcijańskim i nigdy chrześcijańskiej inspiracji swojej filozofii nie ukrywał ani nie negował. Przeciwnie, już w samym zamyśle swej pracy chciał budować filozofię chrześcijańską i umacniać ją teoretycznie” (s. 265). Ten nurt jednak nie zawsze znajdował właściwe uznanie.

Dobrze, że we wszystkich publikacjach zamieszczono streszczenia czy inne formy informacyjne w języku włoskim. W ten sposób publikacje te mogą choćby w minimalnym stopniu stać się szerzej dostępne, zwłaszcza że środowisko włoskie jest tutaj szczególnie zainteresowane i najintensywniej oprowadzi badania w tym zakresie. Trzeba bowiem także przyznać, że myśl Antonia Rosminiego była w przeszłości i powoli jest nadal dość popularna w Polsce o czym świadczy m.in. dość spora liczba publikacji jemu poświęconych. Jego wielopłaszczyznowe przemyslenia w pewnym sensie przystają do polskiej duchowości i wizji życia etyczno-moralnego.

Niestety dziwi w książce podawanie błędnego imienia autora największej liczby publikacji w języku polskim poświęconych Rosminiemu (s. 288). Także brak konsekwencji w stosowaniu skrótu „św.”. Brak również jednoznaczne klucza wobec skrótów i pełnych imion w bibliografii. Brak konsekwencji w podawaniu imion i nazwisk papieży przed ich wyborem do posługi papieskiej. Zatem oczekiwana tutaj jest większa staranność.

Z obu publikacji wybrzmiewa interesujący obraz niezwykle jak i wszechstronnego człowieka oraz wybitnego uczonego, bogatego dodatkowo swoją interdyscyplinarnością. Wierność i konsekwencja osobowa, mimo licznych trudności, także w zakresie wyznawanych poglądów oraz nauczania wobec podjętych ideałów okazała się w pełni owocna i twórcza. Wydaje się, że dzięki współczesnej postawie Kościoła wobec A. Rosminiego stanie się on jeszcze bardziej godnym szerszego poznania oraz twórczego oddziaływania na współczesną myśl, zwłaszcza w zakresie filozofii prawa.

Słusznie zatem znany historyk filozofii Etienne Gilson wskazywał, że „Rosmini był autentycznym filozofem, obdarzonym niezwykleymi zdolnościami intelektualnymi i literackimi”. Jednocześnie podkreślał: „Filozofia ta była ponadto świadectwem jednej z najpiękniejszych dusz, jakie kiedykolwiek poświęciły się poszukiwaniu chrześcijańskiej mądrości”. To wypowiedzi wielkiego autorytetu, a zatem ich odniesienie systematyzujące oraz wartościujące ma szczególną wartość.

Ks. Antonio Rosmini jest ciągle mało znany w polskiej literaturze przedmiotu. Być może brak zainteresowań wynikał, częściowo z jego sytuacji prawno-

kościelnej, a przynajmniej niektórych jego pism. Wydaje się jednak, że jest on autorem niezwykle ważnym w całokształcie myśli w zakresie etyki i filozofii prawa swego czasu. Co więcej, jego spuścizna okazała się niezwykle dynamiczna w swym oddziaływaniu,

Obydwie prace ukazują szeroko życie i działalność ks. Antonio Rosminiego. Wybrzmiewa zatem interesująca postać przedstawiciela Kościoła XIX wieku. Jej zaangażowanie w refleksję naukową może nie zawsze współbrzmiała z duszpasterskim rozeznaniem Kościoła. Nie mniej A. Rosmini był zawsze wiernym swemu Kościołowi i starał się jemu służyć z pełnym oddaniem swego serca oraz intelektualnych darów Bożych.

Zwracając uwagę na treści etyczno-moralne trudno nie odnieść się do prawa i jego mocy wiążących. Autor był bowiem szczególnie blisko filozofii prawa i jej poświęcił wiele swoich prac. Starał się jednak ją rozeznaczyć, mając świadomość rodzących się pytań czy wątpliwości. Zatem w prawo wpisuje się także kategoria religijna, a w odniesieniu do postaw ludzkich i moralna. Od tej nikt się nie jest w stanie uwolnić, gdyż ona także wpisana jest w kategorię sumienia.

Bp Andrzej F. Dziuba

Adam Rybicki, *Lew i Baranek. O duchowości mężczyzny*, Wyd. Gaudium, Lublin 2008, ss. 247.

Duchowość mężczyzny jest obecnie tematem rzadko poruszonym nawet w publikacjach katolickich. Mężczyzna często pozostawiony jest sam ze sobą, a jego trudności rozpatrywane są w aspekcie porażek, a nie wyzwań, które należy pokonać. Autor niniejszej publikacji próbuje przełamać ten styl ukazywania współczesnych mężczyzn. Jako adiunkt w Instytucie Teologii Duchowości Katolickiego Uniwersytetu Lubelskiego, a także absolwent Podyplomowego Studium Psychoterapii i Poradnictwa Psychologicznego dla Duchowieństwa zajmuje się głównie duchowością, jednak zaznacza również aspekty psychologiczne oraz socjologiczne.

Tytuł odnosi się do dwóch najczęstszych, zdaniem księdza Rybickiego, obrazów duchowości Jezusa. Pierwszym z nich jest lew oznaczający siłę, męstwo, odwagę, królewskość i niezależność. Drugim jest baranek, który reprezentuje takie cechy jak młodość, niewinność, czystość, łagodność, ofiarę za grzechy. Prawidłowa równowaga pomiędzy cechami oddawanymi przez te symbole jest kluczem do prawidłowego duchowego rozwoju mężczyzny.

W pierwszym rozdziale autor porusza problem wyodrębniania się męskości pod różnymi względami. Zauważa, że biologicznie płody męskie, zaczynają